

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 4 november 2019

Mål nr

T 496-19

PARTER

Klagande

Justitiekanslern
Box 2308
103 17 Stockholm

Motpart

SN

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2018-12-20 i mål FT 2989-18

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i själva saken och fastställer tingsrättens domslut.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Justitiekanslern har yrkat att Högsta domstolen ska avslå käromålet i den del som prövades i hovrätten och fastställa tingsrättens domslut.

SN har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

DOMSKÄL**Bakgrund**

1. SN anhölls och häktades som misstänkt för brott. När han greps hade han semester och var på väg till Iran.
2. Förundersökningen avslutades utan att åtal väcktes mot SN. Han vände sig till Justitiekanslern med krav på ersättning enligt 2 och 7 §§ lagen (1998:714) om ersättning vid frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (frihetsberövandelagen). Justitiekanslern tillerkände honom ersättning för lidande och förlorad arbetsinkomst samt viss ersättning för resan hem från häktet. Däremot avslogs hans begäran om ersättning för bl.a. en tidigare beställd och betald paketresa i Iran, och för den nya flygbiljett han köpte efter det att han försatts på fri fot.
3. SN ansökte om stämning mot staten. Tingsrätten biföll yrkandet om ytterligare ersättning för resan hem från häktet, men avslog yrkandena om ersättning för paketresan och flygbiljetten.
4. Hovrätten har ändrat tingsrättens dom och beslutat att SN ska få ersättning även för sina utgifter för paketresan och flygbiljetten.

Frågan i Högsta domstolen

5. Det är i Högsta domstolen ostridigt att SN har haft utgifter för paketresan och flygbiljetten i enlighet med vad han yrkat. Målet gäller frågan om utgifterna är ersättningsgilla enligt frihetsberövandelagen.

Den rättsliga regleringen

6. Frihetsberövandelagen gäller ersättning från staten för skador som orsakas av frihetsberövanden och andra tvångsåtgärder (1 §).

7. Den som har varit häktad på grund av misstanke om brott har rätt till ersättning bl.a. om det meddelas frikännande dom eller om förundersökningen avslutas utan att åtal väcks (2 § första stycket). Motsvarande gäller för den som varit anhållen under minst 24 timmar i sträck (2 § andra stycket). Rätten till ersättning förutsätter inte att det förekommit någon felaktighet i samband med häktningsbeslutet. Anledningen till den frikännande domen eller beslutet att lägga ned förundersökningen saknar betydelse. (Se prop. 1997/98:105 s. 49.)

8. Vid ersättningsansvar som inte förutsätter vållande är det vanligt att ansvaret begränsas till skador som har samband med den för verksamheten typiska faran. Ett sådant synsätt kommer till uttryck också beträffande frihetsberövandelagen. Enligt denna lämnas ersättning för utgifter, förlorad arbetsförtjänst, intrång i näringsverksamhet och lidande (7 §). Av lagens förarbeten framgår att ersättningen ska kompensera de följder som uppkommer till följd av frihetsberövandet som sådant (se a. prop. s. 21).

Ersättning för utgifter

9. När det gäller ersättningsposten ”utgifter” hänvisar frihetsberövalagens förarbeten (a. prop. s. 56) till den tidigare gällande lagen (1974:515) om ersättning vid frihetsinskränkning. Av förarbetena till den lagen framgår

att avsikten var att ersättning skulle utgå för ”nödiga kostnader” som uppkommit i samband med frihetsinskränkningen (se prop. 1974:97 s. 71 f.). Till ersättningsgilla utgifter skulle i första hand hänföras utgifter för resor till eller från häkte eller anstalt. Ersättning kunde också tänkas utgå för kostnad för familjens flyttning till en mindre bostad samt utgifter för skötsel av barn.

10. I det utredningsarbete som föregick införandet av den nuvarande frihetsberövandelagen föreslogs att den särskilda begränsning som gällde för ren förmögenhetsskada genom angivandet av utgifter, förlorad arbetsförtjänst och intrång i näringsverksamhet inte skulle behållas. Bakgrunden var kommitténs bedömning att en ersättningsberättigad enligt de gällande reglerna t.ex. inte torde ha någon möjlighet att få ersättning för sin förlust om han på grund av frihetsberövandet tvingades sälja sin bostad vid en olämplig tidpunkt eller gick miste om en inköpt resa. (Se SOU 1993:55 s. 218 f.)

11. Enligt regeringens mening fanns det inte anledning att ändra reglerna i enlighet med kommitténs förslag. Regeringen anförde att den uppräkningslista som fanns i den då gällande bestämmelsen torde vara praktiskt betingad; det är sådana skador som typiskt sett kan bli följden av en frihetsinskränkning. Bestämmelsen utformades i stället som motsvarande bestämmelse i 1974 års lag och det uttalades att den skulle tillämpas på samma sätt som den äldre bestämmelsen. (Se prop. 1997/98:105 s. 22 och 56.)

12. Utrymmet att få ersättning för utgifter enligt frihetsberövandelagen är alltså mer begränsat än enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen. Den bestämmelsen omfattar all ren förmögenhetsskada, men förutsätter att det har förekommit fel eller försummelse från det allmännas sida. Utrymmet är också mer begränsat än vad som gäller enligt 3 kap. 4 § skadeståndslagen (den s.k. konventionsregeln).

13. Det förhållandet att rätten till ersättning enligt frihetsberövelagen på grund av det strikta ansvaret är mer generös än vad som normalt gäller motiverar en strikt bedömning när det gäller omfattningen av rätten till ersättning enligt 7 § frihetsberövelagen. Med utgångspunkt i de allmänna uttalanden som gjorts och det bakomliggande syftet med regleringen bör avgörande för om en viss utgift kan ersättas enligt frihetsberövelagen vara om utgiften har utgjort en nödvändig följd av själva frihetsberövelandet.

Bedömningen i detta fall

14. När SN greps skulle han just flyga till Iran och han kunde på grund av frihetsberövelandet inte använda den flygbiljett han hade betalat för. När han försattes på fri fot köpte han en ny biljett. Han blev också förhindrad att åka på en paketresa som han hade bokat och betalat för. Utgifterna för flygbiljetten och paketresan har emellertid inte varit en nödvändig följd av själva frihetsberövelandet. De är alltså inte ersättningsgilla enligt frihetsberövelagen.

15. Hovrättens dom ska ändras i enlighet med detta, vilket innebär att tingsrättens domslut ska fastställas.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svante O. Johansson, Dag Mattsson, Malin Bonthron, Stefan Reimer och Cecilia Renfors (referent)
Föredragande justitiesekreterare: Lina Nestor